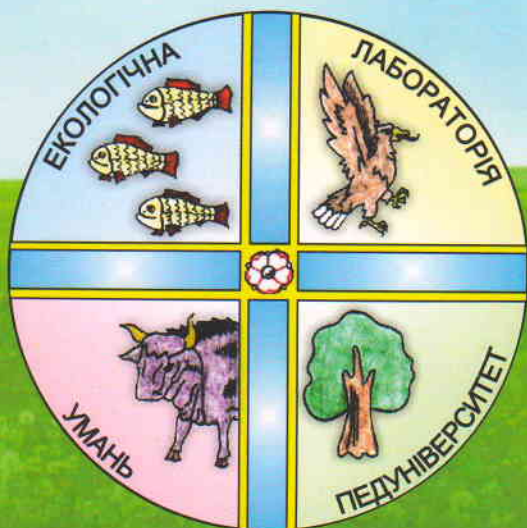

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УМАНЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ УДПУ

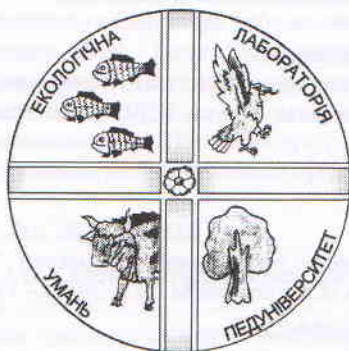
Випуск 20

2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ
УДПУ

Умань
Видавець «Сочінський М. М.»
2017

УДК 57.574
Н34

*Рекомендовано до друку.
Вченою радою природничо-географічного факультету
(протокол № 4 від 26 жовтня 2017 р.)*

*Засновник та правовласник збірника – природничо-географічний
факультет Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини*

Редакційна колегія:

Совгіра С. В. – доктор педагогічних наук, професор;
Браславська О. В. – доктор педагогічних наук, професор;
Миколайко В. П. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент;
Ткач Є. Д. – кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;
Валюк В. Ф. – кандидат хімічних наук, доцент;
Ситник О. І. – кандидат географічних наук, доцент;
Красноштан І. В. – кандидат біологічних наук, доцент;
Гнатюк Н. О. – кандидат біологічних наук, доцент;
Душечкіна Н. Ю. – кандидат педагогічних наук

Відповідальний за випуск:

Гончаренко Г. Є. – кандидат біологічних наук, доцент; завідувач науково-дослідної лабораторії «Екологія і освіта» УДПУ імені Павла Тичини.

Н34 **Наукові записки екологічної лабораторії УДПУ. Вип. 20.** –
Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2017. – 128 с.

ISBN 978-966-304-235-0

Збірник містить наукові статті, які висвітлюють широкий спектр проблем у галузях: екології, географії, біології, хімії, сільськогосподарства, охорони навколишнього природного середовища та педагогіки. Висвітлюються заходи, форми й методи формування екологічного світогляду студентської та учнівської молоді.

УДК 57.574

ISBN 978-966-304-235-0

© Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, 2017

<i>Подзерей Р.В.</i> Основи раціонального землекористування в Черкаській області.....	67
<i>Ситник О.І., Плахотнюк О.А.</i> Вплив погодних умов 2017 року на урожайність сільськогосподарських культур у Вінницькій області.....	70
ПЕДАГОГІЧНІ ТА ЕКОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	73
<i>Бойко Ю.С.</i> Актуальність проблеми пошуку нових підходів формування ціннісної мотивації до здорового способу життя студентської молоді.....	73
<i>Браславська О.В., Макаревич І.М.</i> Діяльнісний підхід до формування інформаційної компетентності майбутнього учителя.....	76
<i>Браславська О.В., Рожі І.Г.</i> Інформаційно-освітнє середовище як невід'ємна частина сучасних педагогічних технологій в географії.....	79
<i>Галушко С.М.</i> Система екологічного виховання студентів.....	81
<i>Герасименко О.В.</i> Геологічні екскурсії як різновид екологічного виховання учнів.....	84
<i>Горбатюк Н.М., Добрянський Ю.Ю.</i> Позакласна робота з хімії: сутність, принципи.....	87
<i>Горбатюк Н.М., Юров С.В.</i> Сутність поняття «само актуалізації».....	89
<i>Задорожна О.М.</i> Природоохоронна діяльність як засіб формування екологічної свідомості студентів.....	91
<i>Люленко С.О.</i> Технології розвивального навчання як універсальний метод розвитку учнів.....	94
<i>Миронюк Т.М.</i> Формування здоров'язбережувального освітнього середовища вищого навчального закладу як невід'ємного джерела соціалізації особистості.....	97
<i>Небикова Т.А., Берчак В.С.</i> Екскурсія як форма організації навчання з біології.....	102
<i>Совгіра С.В.</i> Методика вибору водоохоронних заходів.....	105
<i>Соколенко Л.С.</i> Формування культури здорового способу життя сучасної молоді засобами освіти та виховання.....	110
<i>Танасійчук Н.В.</i> Формування мотивації до здорового способу життя... ..	116
<i>Танасійчук Ю.М.</i> Спосіб життя та здоров'я молоді як цільові орієнтири фізичної культури.....	119
Відомості про авторів	124
До відома авторів	127

4. Организация образовательной среды для детей с особенностями психофизического развития в условиях интегрированного обучения : учеб.-метод. пособ. / [Гайдукевич С. Е., Григорьева Т. А., Баль Н. Н. и др.] ; под общ. ред. С. Е. Гайдукевич, В. В. Чечета. – Мн. : БГПУ, 2006. – 98 с. 297
5. Шек Г. Г. Средовой подход как педагогическая инновация и условия его освоения : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Шек Генрих Генрихович. – Елец, 2001 – 148 с. 444

Небикова Т. А., Берчак В. С.

ЕКСКУРСІЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ З БІОЛОГІЇ

Завдання сучасної школи полягає у формуванні особистості, що зможе успішно реалізуватися на ринку праці, адаптуватися до швидкоплинних змін суспільства. За експертними даними успішними будуть ті фахівці, які вміють навчатися впродовж усього життя, критично мислити, визначати цілі та досягати їх, працювати в команді [2, с. 4]. Тому важливо не просто дати дитині певний обсяг знань, а навчити її ці знання застосовувати. Вчитель сучасної школи, базуючись на знаннях та вміннях учнів, ціннісних орієнтаціях, що панують у суспільстві, повинен формувати такі компетенції школярів, які потрібні для самореалізації особистості у житті, навчанні, праці.

Зміст шкільного предмета «Біологія» дає можливість вчителю розвивати особистість учнів, формувати їх національну самосвідомість, загальну культуру, світоглядні орієнтири, екологічний стиль мислення та поведінки, творчі здібності, дослідницькі та життєзабезпечувальні навички, здатність до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Оновлена програма предмета «Біологія» передбачає використання різних форм освітнього процесу і потребує переосмислення вчителями підходів щодо застосування дидактичних засобів навчання. Тому вчитель біології в сучасній школі повинен володіти на достатньому рівні науково-теоретичною базою з предмета, уміти пояснювати особливості будови живих організмів, їх життєдіяльність, демонструвати процеси, що відбуваються у живій природі, розкривати перед учнями можливості застосування біологічних знань у повсякденному житті, активно використовувати такі форми організації навчання, як екскурсії, домашню і позаурочну роботу, позакласні заняття.

Особливе місце в пізнанні біологічних об'єктів та процесів, що відбуваються у них відведено екскурсіям у природу. К. Д. Ушинський відзначав великий потенціал екскурсій, вважаючи, що прекрасний ландшафт має такий виховний вплив на розвиток дитини, з яким важко конкурувати педагогу [6].

Досліджуючи роль екскурсій у навчальній та виховній діяльності школярів закордонні та вітчизняні вчені схиляються до спільної ідеї, що екскурсії мають колосальне дослідницьке, навчальне, виховне, патріотичне, розвиваюче значення.

С. Ф. Русова стверджувала, що екскурсійна робота повинна бути обов'язковим елементом навчального процесу, адже розвиває у дітей мовлення, здатність до практичного життя, поглиблює знання з природознавства, біології, географії, відіграє значну роль у всебічному розвитку особистості, є засобом морального, естетичного та патріотичного виховання учнів [4, 5].

Екскурсії в природу, на думку Б. Є. Райкова, мають велике освітнє і виховне значення, так як ознайомлюють учнів із природними явищами, збагачують уявленнями про взаємозв'язки в природі, реалізують синтетичне вивчення навколишнього середовища, формують природоохоронні переконання, розвивають організаційні навички, колективізм, уміння працювати в групі [3].

Дослідницький характер екскурсій пропагував учений-методист К. П. Ягодовський. Він вважав, що основна мета природничої екскурсії – навчити дітей бачити життя природи, розуміти сутність біологічних процесів, звертати увагу на явища загального характеру, а не лише на окремі організми, його морфологічні й біологічні особливості. На думку вченого екскурсія – це урок, який відбувається не в класі перед таблицею, а в природі – «перед справжньою сосною» [7].

Погоджуючись із думкою Н. Б. Грицай, вважаємо, що твердження багатьох методистів про те, що екскурсія є лише методично продуманим показом визначних місць, природних об'єктів та явищ, пам'яток історії та культури, в основі якого лежить аналіз екскурсантами побаченого, є обмеженим і не зовсім правильним. Адже екскурсії належать до активних форм пізнання природи. Під час них школярі не просто ознайомлюються з навколишнім світом і споглядають природні об'єкти, а збирають матеріал, що використовують у подальшому на уроках, позаурочних і позакласних заняттях, набувають навички збирання живих об'єктів, колекціонування і гербаризації, вчать орієнтуватися на місцевості, спостерігають, порівнюють, узагальнюють, виявляють взаємозв'язки між компонентами природи, між природою і господарською та культурною діяльністю людини [1, с. 8].

Підсумовуючи вищесказане, вважаємо екскурсії у природу обов'язковим і важливим компонентом у взаємодії «вчитель – учень», яка спрямована на навчально-виховну діяльність школярів, кінцевою метою якої є дослідження біологічних об'єктів в реальних умовах їх існування, процесів і явищ, що відбуваються в природі та взаємозв'язків між ними.

Проведення екскурсій вимагає від учителя знань про об'єкти чи явища, які він буде демонструвати учням, реалізацію навчально-виховних завдань з біології, організаторських здібностей, бажання вийти за межі кабінету і за рамки стандартного уроку, творчої активності, комунікативних якостей

особистості. Під час проведення екскурсії у природу вчитель повинен залишатися джерелом знань для учнів, а школярі – перетворитися на дослідників із активною пошуковою позицією, сформованими ціннісним ставленням до природи, навичками природоохоронної діяльності, уміннями гармонійно співіснувати з навколишнім середовищем.

Хоча екскурсії у природу мають значний науковий, навчальний і виховний потенціал, вчителі застосовують цю форму освітнього процесу дуже рідко. Пов'язане це із низкою причин, а саме: завантаженістю вчителів; необхідністю значних зусиль і додаткового часу для організації екскурсії; дефіцитом у вчителів умінь, навичок та нових методик проведення екскурсій; відсутністю методичної літератури із правильно оформленими розробками екскурсій; віддаленістю природних об'єктів; недостатньою обізнаністю з місцевою флорою і фауною; відсутністю практичних навичок визначення видів рослин, тварин, грибів, лишайників у природі; небажанням вчителя вирішувати проблему дисципліни учнів під час проведення екскурсії.

Однак, незважаючи на труднощі та проблеми пов'язані з проведенням екскурсій біологічного спрямування, ця форма навчально-виховної діяльності є необхідною складовою у формуванні життєвих компетенцій школярів. Успішно і методично правильно організована екскурсія (досконало підібраний маршрут, сформульована мета і завдання) забезпечує зв'язок теорії з практикою, поглиблення і зміцнення знань учнів з біології, дає можливість учням сприймати безпосередньо органами чуттів предмети і явища в природних умовах, зібрати матеріали, які будуть використовуватись в подальшому на уроках, прививає любов до природи, предмета і педагога. Тому вчителю у сучасній школі варто використовувати екскурсію як форму організації навчального процесу, тим паче, що вона підвищує його авторитет та сприяє налагодженню взаємодії з учнями.

Література:

1. Грицай Н. Б. Методика підготовки та проведення екскурсій з біології : навчально-методичний посібник / Н. Б. Грицай. – Рівне : О. Зень, 2016. – 232 с.
2. Концепція нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczyia.pdf>
3. Райков Б. Е. Методика и техника проведения экскурсий / Б. Е. Райков. – М. : Госиздат, 1921. – 81 с.
4. Русова С. Шкільні екскурсії і їх значіння / С. Русова // Світло. – 1911. – №8. – С. 25–34.
5. Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Русова. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
6. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения / К. Д. Ушинский. – 1959. – т. 1. – 287 с.
7. Ягодovsky К. П. Об одной из попыток углубления исследовательского метода / К. П. Ягодovsky // Естествознание в школе. – 1923. – № 5–6. – С. 60–69.